Ганна Карловська

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

Дистанційне навчання (ДН) іноземних мов у сучасному українському суспільстві викликане розширенням міжнародних контактів громадян нашої країни. Зміни торкнулися не лише обсягу таких контактів, але й якісного їх рівня, форм та засобів спілкування тощо. Вони зумовлені інтенсивною інформатизацією та комп'ютеризацією усіх напрямів діяльності у суспльстві: виробництва, науки, освіти, культури. Зокрема, комп'ютеризація у галузі комунікацій ставить новий рівень вимог до володіння мовою у сфері насамперед усного мовлення. Це зумовило зміни у визначенні цілей та завдань навчання мови на різних ступенях, викликало пошук нових форм та методів організації навчального процесу. В останні роки з'явилися дослідження і методичні рекомендації щодо використання так званого дистанційного навчання для задоволення зростаючого попиту споживачів педагогічних послуг.

В умовах реформування національної системи освіти велика увага приділяється передовим новітнім технологіям у системі дистанційного навчання. Засоби телекомунікації для цієї мети є інформаційним середовищем, найбільш оптимальним з точки зору грошових витрат, оперативності поширення інформації, доступу до можливих баз знань.

Технологія дистанційного навчання відрізняється від традиційної технології самостійного навчання за допомогою навчальної книги в основному тим, що змінилися самі носії інформації – книги. Як встановлено у дослідженнях, електронні книги мають чимало переваг:

1 Містять великі обсяги текстової інформації (гіпертексти).
2 Допускають копіювання та сканування тексту.
3 Мають кращий сервіс: дизайн, музичний супровід, умонтовані динамічні зображення (відеокліпи).
4 Допускають присутність у тексті довідниково-інформаційної та пошукової системи.
5 Забезпечують швидкий пошук джерела в алфавітному, контекстному, хронологічному порядку.
6 Є компактними.
7 Забезпечують економію часу на пошуки додаткових джерел.
8 Можуть розгортати сюжет різними способами та дидактичними

методами.

9 Забезпечується зберігання великих обсягів знань на компакт-дисках.

Найголовнішою перевагою дистанційної освіти є спрощення доступу до освіти широких кіл студентів. Дистанційна освіта є новою формою отримання освіти поряд з очною та заочною. Вона не виключає традиційних підходів, а доповнює їх, наповнює новим змістом і можливостями за рахунок широкого використання в освітньому процесі інноваційних методів і засобів, заснованих на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Цей різновид освіти є наслідком об'єктивного процесу інформатизації суспільства і вбирає у себе найкращі інноваційні риси.

Основу ДН складає цілеспрямована і ретельно контрольована самостійна робота студента, який може навчатися у зручному для себе місці за індивідуальним і гнучким графіком, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання та можливість контакту з викладачем телефоном, електронною поштою або за допомогою Інтернету.

Освітній процес відбувається у спеціально створеному середовищі з використанням інтерактивних методів та малих форм – переважно індивідуальної та диференційованої. Його основу складає самостійна робота студента з використанням сучасних засобів та нформаційних технологій – електронних підручників, засобів мультимедіа та ін.

Технологія дистанційної освіти (ДО-технологія) ґрунтується на таких концептуальних педагогічних засадах:

1. У центрі процесу – самостійна пізнавальна діяльність студента (учня).
2. Гнучка система освіти, що дозволяє набувати знання упродовж усього життя.
3. Можливість комунікації з викладачами, партнерами.
4. Моніторинг та оперативний контроль якості навчання.

Існуючі на сьогодні у світовій практиці форми ДО базуються на шести моделях [1; 2; 3].

Модель 1. Навчання за зразком екстернату. Навчання, зоорієнтоване на шкільні або вузівські екзаменаційні вимоги, призначене для учнів і студентів, які з якихось причин не можуть відвідувати стаціонарні навчальні заклади.

Модель 2. Університетське навчання. Це система навчання на відстані – заочна або дистанційна на основі новітніх інформаційних технологій. Вона забезпечує можливість одночасного охоплення навчанням більшої кількості

студентів. Студентам пропонується, крім друкованих посібників, аудио- і відеокасети, розроблені провідними викладачами цих університетів, програми для отримання різноманітних кваліфікаційних документів про освіту.

Модель 3. Співробітництво кількох навчальних закладів. Воно забезпечує можливість створення більш якісних навчальних матеріалів.

Подібна практика реалізована, наприклад, у міжуніверситетській телеосвітній програмі «Кеприкорн» (Capricorn Interuniversity Teleeducation, 1990). У її розробці брали участь університети Аргентини, Болівії, Бразилії, Чилі і Парагваю. Іншим прикладом подібного співробітництва може служити програма «Співробітництво в освіті» (Commonwealth of Education, 1992). Проте найбільший успіх випав на долю американського проекту NTU. Ще у 1984 році на основі освітніх телепрограм у США був створений Національний технологічний університет (NTU), який згодом перетворився на консорціум з сорока університетських шкіл з штаб-квартирою у місті Форт-Колліна, штат Колорадо. Понад 1100 студентів щорічно вивчали тут програми на інженерний ступінь, не залишаючи своїх домівок. За десять років NTU створив навчальних програм більше, ніж будь-яка інша організація у світі. Сумарний дохід від продажу освітніх послуг склав 13,5 млн.доларів.

Модель 4. Автономні освітні заклади. Вони спеціально створюються для дистанційного навчання. Основна мета – розробка і поширення мультимедійних курсів. До пакету педагогічних послуг входять також консультування, оцінка знань та атестація. Прикладом може бути відкритий університет у Лондоні (British Open University), на базі якого в останні роки проходять дистанційне навчання студенти не тільки з Англії, а й з багатьох інших країн.

Головним провайдером дистанційної освіти в Європі є інститут NKI Nettskolen в Осло. Він спеціалізується на інформаційних технологіях і проводить дистанційні курси з 1987 року. Студенти вільно вибирають місце реєстрації, один з тридяти курсів, час і місце, де вони будуть навчатися, а також терміни складання іспитів.

Модель 5. Автономні освітні системи. Навчання у рамках подібних систем проводиться засобами телебачення або радіопрограм, а також додаткових друкованих посібників. Прикладами такого підходу до навчання

можуть бути американо-самоанський телевізійний проект, проект навчання математики нікарагуанського радіо.

Модель 6. Неформальне, інтегроване дистанційне навчання на основі мультимедійних програм. Ці програми зорієнтовані на навчання дорослих людей, які з певних причин не змогли закінчити шкільну освіту. Такі проекти можуть бути частиною офіційної освітньої програми, інтегрованої у цю програму. Прикладом таких програм може бути Британська програма грамотності для країн, що розвиваються.

Мета усіх моделей упровадження ДО зводиться до наступного:

1. Дати можливість студентам (учням) удосконалюватись, поповнювати свої знання у різних галузях.
2. Видати відповідні документи про освіту на основі результатів відповідних екзаменів (екстернат).
3. Дати якісну освіту за різними напрямками шкільних і вузівських програм.
4. Кожна модель дистанційного навчання передбачає гнучке поєднання самостійної пізнавальної діяльності студентів з різними джерелами інформації, спеціальними навчальними матеріалами. Має забезпечуватися також оперативна і систематична взаємодія з провідним викладачем курсу, консультантами-координаторами. Кожна модель дистанційного навчання фактично реалізує певну модель навчального процесу. Досить поширене сьогодні навчання у співробітництві (cooperative learning) з учасниками такого курсу, де висвітлюються проблемні дослідження, аналізуються пошукові методи у ході роботи над модулями курсу, здійснюються спільні телекомунікативні проекти учасників курсу з закордонними партнерами, організовуються обговорення, презентації груп тощо.

Організаційні види і форми ДН, що склалися на сьогодні, достатньо різноманітні та включають у себе:

1. відділення дистанційного навчання у класичних університетах;
2. національні відкриті університети, прототипом яких служить British Open University;
3. консорціум університетів, що об’єднує і координує діяльність декількох навчальних закладів (NTU).
4. віртуальні університетии, що виникли недавно і ще не мають визначеного статусу;
5. центри дистанційного навчання «Європейська школа кореспондентського наавчання» (ЄШКО). Це так звана «кейс-форма» [3].

За останні роки найбільшого поширення набувають чотири види дистанційної освіти, засновані на:

а) інтерактивному телебаченні;

б) комп'ютерних телекомунікативних мережах (регіональних і глобальних);

в) комп'ютерних телекомунікативних мережах з використанням мультимедійної інформації, у тому числі в інтерактивному режимі, а також з використанням комп'ютерних відеоконференцій;

г) поєднанні першого і другого підходів.

У педагогічній літературі [1; 2; 3; 4] виділяються вимоги до дистанційного навчання, а саме: а) курси дистанційного навчання мають передбачати більш повне і детальне планування діяльності студента, його організацію, чітку постановку завдань і мети навчання, забезпечення курсів усіма необхідними навчальними матеріалами; б) вони повинні забезпечити активний зворотний зв'язок між студентом і викладачем, забезпечувати можливість використання різних форм навчання, у тому числі, й групового навчання; в) забезпечувати стійку мотивацію, яка є важливим елемент дистанційного навчання; г) структурування курсу повинно бути модульним: студент повинен чітко усвідомлювати своє просування вперед, від модуля до модуля; об'ємні модулі або курси помітно знижують мотивацію до навчання.

Накопичений певний досвід і в нашій країні. Крім Харківського національного аерокосмічного університету, можливості дистанційної освіти використовує Київський державний університет культури і мистецтва разом з компанією «Глобал Юкрейн» і агентством комп'ютерної інформації «Україна Онлайн». Для розповсюдження якомога більшої частини культурного набутку Інтернету найбільшдоступними засобами існує так званий «Проект Гутенберга», мета якого – поширити у найближчі 10 років мільярди екземплярів електронних текстів. Автор «Проекту Гутенберга» – Майкл Харт. Його мета – «роздати до 2001 року один трильйон екземплярів книжок, тобто перекласти тексти близько 10 тис. книжок в електронну форму і безкоштовно розповсюджувати їх. Він вважає, що це наблизить суспільство до практично безкоштовних книг. Для успішного просування України вперед у системі дистанційної освіти треба мати єдиний координаційний центр, організувати підготовку педагогічних кадрів до роботи у системі дистанційного навчання, відпрацювати технологію навчання, розробити

програмне забезпечення мережної системи дистанційного навчання та електронну бібліотеку.

Методисти нашої крани розробили не тільки загальні структури дистанційних курсів, але й внесли чималий внесок у складання електронних книг. Зокрема, розроблений курс дистанційного навчання англійської мови студентів старших курсів вищих технічних закладів освіти, що містить комплекс вправ для формування навичок і вмінь, що відповідають цілям та завданням навчання у курсі, та методика організації навчальної роботи з використанням дистанційного курсу включеного типу. Курс має інтнегративний характер і складається з навчального, комунікативного та інформаційно-довідкового блоків. Ядром навчального блоку є автоматизований навчальний курс англійської мови для студентів спеціальності «Електроніка». Комунікативний блок забезпечує можливість здійснення навчального діалогу студента з викладачем англійської мови, який веде курс, спілкування з іншими учасниками курсу цього навчального закладу та вихід на комунікантів за його межами. Інформаційно-довідковий блок надає інформацію на запит користувача: загальну (характеристику – опис курсу, пояснення та зразки вправ) і мовну (граматичний довідник, вказівки, коментар щодо виконання окремих завдань). Користування курсом максимально спрощене за рахунок раціонального використання навігаційних можливостей системи.

Виходячи з техніко–дидактичних можливостей ДН, можна виділили основні напрями застосування телекомунікаційних технологій (ТКТ) на уроках іноземної мови і їх ролі в активізації учбово-пізнавальної діяльності.

Інформаційна діяльність. Головним завданням сучасного ВНЗ стає не передача студентам сукупності знань, накопичених людством, а формування здатності набувати необхідні знання самостійно. Отримання нових знань у навчанні – це цілеспрямований пошук і обробка інформації. Спілкування викладача зі студентом є інформаційним процесом.

У традиційному навчанні головним джерелом інформації є книга – підручник, додаткові навчальні посібники, довідники та інша література. З появою ТНК з’явилося альтернативне джерело інформації і знань – розподілені ресурси: електронні бібліотеки, банки даних; довідкова, художня література; лінгафонні, відео і комп’ютерні курси. Доступ до цих ресурсів дає користувачу можливість самостійно вивчати потрібну йому інформацію, створювати свій власний банк матеріалів, переписуючи на свій комп’ютер вибрані джерела, створювати необхідні йому нові продукти – твори, статті і

т.д Так, при вивченні теми «Місто», подключившись до сторінки WWW City Net (вона містить інформації для туристів про міста і країни світу), студенти заповнюють візові анкети, пишуть листи у консульства, замовляють авіаквитки, складають плани екскурсій і маршрути подорожей. Далі студенти розігрують ролі мандрівників і агентів бюро подорожей у діалозі на тему «Вибір подорожі» [5, 67].

Навчально-тренувальна діяльність. Для організації електронної комунікації необхідна наявність мережі у комп'ютерному класі. Важлива вимога до проведення комунікації у класі – синхронність. Для електронної комунікації у реальному часі використовуються спеціальні програмні засоби.

Методика проведення заняття електронної комунікації наступна. Студентам пропонується завдання, наприклад, обмінятися інформацією (думками, повідомленнями) з якогось питання, спільно написати твір на певну тему. Екран монітора, на якому працює студент, роздільний на дві частини. Друкований текст з'являється у нижній частині екрану, а повідомлення, що поступають від кореспондентів – партнерів по спілкуванню – у верхній частині. Ці повідомлення сортуються на ім'я відправника, по темі або одержують порядковий номер залежно від черговості їх отримання у мережу. Завдання студента – прочитати повідомлення, проаналізувати його, знайти йому застосування (наприклад, у власному творі) і дати на нього відповідь. Така робота особливо ефективна при колективному вирішенні задач.

Найбільш очевидне використання електронних дискусій – у навчанні письма. Студенти, які вивчають іноземну мову, звичайно неохоче виконують письмові роботи, особливо творчого плану-викладу, твори, доповіді. Організація письмово-мовного спілкування активізує навчальну і пізнавальну діяльність, оскільки вона дозволяє подолати відчуття страху, боязнь помилок, невміння висловлювати думки. Це спілкування має наступні особливості:

1 воно носить персональний характер, оскільки у ньому бере участь як студент, так і його партнери по спілкуванню;
2 воно у той же час, позбавлено індивідуальності, тому що студент не бачить перед собою своїх партнерів, оскільки спілкується з ними за допомогою комп'ютера;
3 це спілкування діалогічне за своєю структурою, але через можливу затримку як при отриманні, так і при відправці повідомлень, у момент породження вислову воно має монологічний характер, що дозволяє повністю побачити його на екрані, перечитати, виправити помилки,

поліпшити стилістичне оформлення;

4 воно мотивоване, тому що мета його – змістовна, конкретна, цілеспрямована комунікація;
5 воно має високу частоту комунікативних актів;
6 писемна мовна діяльність здійснюється в контексті взаємодії спілкування із зацікавленими у ній особами. Письмо з самоцілі стає засобом комунікації.

Аналіз результатів навчання англійській мові із застосуванням електронної пошти показав, що якщо у контрольній групі тільки 59% студентів висловлювалися під час усної мовної практики мінімум один раз, то в електронній дискусії брали участь всі 100% студентів, причому багато разів. Крім того, якщо в усному діалозі викладач втручався у спілкування в 65% мовних актів, то в електронній дискусії – всього у 15% актів, тобто на відміну від звичайного іншомовного спілкування в аудиторії, де викладач, як правило, говорить більше студентів, в електронному спілкуванні студенти говорять більше між собою, активніше і самостійно, не покладаючись на допомогу або підказку викладача. У результаті студенти групи, що брали участь в електронному спілкуванні, навчилися писати швидше і краще, ніж студенти традиційної групи [5, 41].

Перевага електронної пошти й Інтернету, як засобів активізації пізнавальної діяльності при навчанні письмової мови, полягає у наступному:

а) будь-яке повідомлення, підготовлене студентом в ЕП і призначене для відправки кореспондентам, має для нього особливу значущість, наочність і доцільність;

б) повідомлення, відправлене студентом через ЕП, має адресата і навіть аудиторію, оскільки воно комунікативно значуще;

в) відправивши своє повідомлення, студент чекає реакцію на нього, тобто здійснюється зворотний зв’язок, отримання якого має для нього стимулюючу і коригуючу дію;

г) працюючи з комп’ютером, студент спокійніше і відвертіше виражає свої думки, не боячись помилок, які помітні на папері;

д) підготовка повідомлення, тобто письмово-мовна діяльність набуває при використанні ЕП творчого характеру.

Усі ці переваги указують на велику ефективність формування як письмово-мовних умінь, так і комунікативної компетенції учнів у цілому.

Використання техніко-дидактичних можливостей комп'ютера для активізації навчально-пізнавальної діяльності дозволяють вирішувати наступні завдання: а) керівництво самостійною пізнавальною діяльністю студентів; б) пояснення нового навчального матеріалу; в) контроль навчальної діяльності і тестування знань, умінь і навичок; г) підготовка і обробка різної текстової інформації; д) збереження інформації; е) забезпечення активної комунікативної діяльності, взаємодія з віддаленими комунікантами; ж) забезпечення безперервного зворотного зв'язку.

Використання вказаних можливостей створює передумови для діалогу студента з комп'ютером, у якому відбувається раціональний розподіл комунікативних функцій між студентом і комп'ютером на основі взаємного доповнення і реалізації цих позитивних якостей, яке має кожний з партнерів, на усіх етапах виконання завдання. У цілому ж, використання мультимедійних комплексів, за свідченням П.Г. Асоянц, О.П. Норенко, П.П. Білого та багатьох інших викладачів, значно сприяє підвищенню ефективності навчання насамперед через нові засоби мотивації і стимулювання пізнавальної діяльності студентів. Дослідження підтвердили високу ефективність ДН за умови його належної організації. Виявлено позитивне ставлення студентів до роботи у дистанційному середовищі. Упровадження експериментального дистанційного навчання може виявитися перспективним [1; 2; 3; 4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методика преподавания иностранных языков за рубежом / Сост. Е.В. Синявская, М.М. Васильева, Е.В. Мусницкая. – М.: Прогресс, 1976. – Вып. II. – 454 с.
2. Николаева С.Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам: Монография. – К.: Вища школа, 1987. – 140 с.
3. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування // За ред. Ніколаєва С.Ю. Гринюк Г.А., Олійник І.І. Метьолкіна О.Б. та ін. – К.: Ленвіт, 1997. – С. 96.
4. Скляренко Н.К. Як навчати сьогодні іноземних мов (концепція) // Іноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 5-9.
5. Warschauer M. E-mail for English Teachers. Bringing the Internet and Computer Learning Networks into the Language Classrom. Teachers of English to Speakers of Other Languages, Inc., Alexandria, Virginia, 1995.